

Paweł Bury

ORCID: 0000-0002-4292-1225

Uniwersytet Wrocławski, OIRP we Wrocławiu

Rafał Kowalski

ORCID: 0000-0002-4707-5646

Uniwersytet Wrocławski, OIRP we Wrocławiu

<https://doi.org/10.19195/1733-5779.48.3>

Legitymacja procesowa małżonków występujących w postępowaniu cywilnym — studium przypadków. Część 2

Słowa kluczowe: postępowanie cywilne, legitymacja procesowa, małżonkowie, wspólność ustawowa

Key words: civil proceedings, legal standing, spouses, statutory joint property regime

Abstrakt: Niniejszy artykuł kontynuuje zagadnienia związane z kwestią legitymacji procesowej małżonków w postępowaniu cywilnym¹. Omówieniu i analizie poddano poszczególne przypadki występowania małżonków w procesie.

The legal standing of spouses appearing in civil proceedings — case study part 2

Abstract: This article continues issues related to the legal standing of spouses in civil proceedings. Individual cases of the presence of spouses in contentious proceedings were discussed and analyzed.

Wstęp

Artykuł kontynuuje tematykę legitymacji procesowej małżonków podjętą w pierwszej części opracowania. W niniejszej pracy omawiamy dalsze przypadki występowania małżonków w procesie z perspektywy legitymacji procesowej,

¹ P. Bury, R. Kowalski, *Legitymacja procesowa małżonków występujących w postępowaniu cywilnym — studium przypadków. Część 1*, „Studenckie Prace Prawnicze, Administratywistyczne i Ekonomiczne” 42, 2022, s. 127–143.

jaka im przysługuje, oraz rodzaju współuczestnictwa procesowego zachodzącego pomiędzy nimi.

1. Małżonkowie jako pozwani w sprawach o świadczenie

Wydaje się, że stosunkowo najprostszą do przeanalizowania kategorią spraw są te mające za swój przedmiot roszczenia o świadczenie, o których to sprawach była już częściowo mowa w poprzedniej części artykułu.

Chodzi tutaj o przypadki, gdy stroną bierną danego stosunku zobowiązaniowego będą oboje małżonkowie, a nie tylko jedno z nich. W tego typu sprawach możemy wyróżnić następujące sytuacje:

1. małżonkowie jako dłużnicy zobowiązani do świadczenia podzielnego;
2. małżonkowie jako dłużnicy solidarni (bez względu na rodzaj ich świadczenia).

Przypomnieć trzeba — stosownie do art. 379 § 1 KC² — że jeżeli jest kilku dłużników albo kilku wierzycieli, a świadczenie jest podzielne, zarówno dług, jak i wierzytelność dzielą się na tyle niezależnych od siebie części, ilu jest dłużników albo wierzycieli. Skoro dług ulega podziałowi, to po stronie małżonków nie zajdzie wówczas współuczestnictwo konieczne ani jednolite. Wierzyciel może z kolei zdecydować, od którego z takich dłużników chce dochodzić spełnienia świadczenia. Uznaje się, że w razie pozwania kilku czy wszystkich dłużników po ich stronie zaistnieje współuczestnictwo materialne³.

Współuczestnictwo konieczne i jednolite nie będzie występowało też w sprawach solidarności biernej małżonków, co wynika już z samej istoty solidarności i co wykazywaliśmy w pierwszej części opracowania. Ewentualny udział małżonków w postępowaniu będzie miał charakter współuczestnictwa materialnego.

Na marginesie wyjaśnić jeszcze należy, że nie ma potrzeby wyróżnienia i osobnego omówienia sytuacji, w której małżonkowie występują jako dłużnicy zobowiązani do świadczenia niepodzielnego. Dłużnicy zobowiązani do świadczenia niepodzielnego — w myśl art. 380 § 1 KC — są jednak odpowiedzialni za spełnienie świadczenia jak dłużnicy solidarni⁴.

² Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 roku — Kodeks cywilny (tekst jedn. Dz.U. z 2023 r. poz. 1610 z późn. zm., dalej: KC).

³ Zob. szerzej D. Olczak-Dąbrowska, [w:] *Kodeks postępowania cywilnego*, t. 1. *Komentarz do art. 1–458*¹⁶, red. T. Szanciło, Warszawa 2023, Legalis, art. 72.

⁴ W praktyce oznacza to, że wierzyciel może żądać całości świadczenia niepodzielnego od wszystkich dłużników łącznie, od kilku z nich lub od każdego z osobna, nie może natomiast żądać od nich części świadczenia. Zob. szerzej B. Lackoroński, [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, red. K. Osajda, Warszawa 2023, Legalis, art. 380; W. Dubis, [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, red. E. Gniewek, P. Machnikowski, Warszawa 2021, Legalis, art. 380 oraz K. Zawada, [w:] *Kodeks cywilny*, t. 1. *Komentarz do art. 1–449*¹⁰, red. K. Pietrzykowski, Warszawa 2020, Legalis, art. 380.

2. Małżonkowie jako pozwani w sprawach dotyczących ich majątku wspólnego

W poprzedniej części opracowania dokonaliśmy syntetycznej analizy przypadków, w których małżonkowie występują jako powodowie w sprawach dotyczących ich majątku wspólnego. W sprawach tych — jak wykazaliśmy — każdy z małżonków może, co do zasady, działać samodzielnie, gdyż ma własną legitymację materialną i procesową. Nie występuje wtedy legitymacja łączna, a co za tym idzie — współuczestnictwo konieczne po stronie małżonków. Podstawą działania każdego z małżonków jest zaś art. 36 § 2 KRiO⁵, który przyznaje prawo do samodzielnego zarządzania majątkiem wspólnym, co obejmuje czynności dotyczące przedmiotów majątkowych należących do majątku wspólnego, w tym czynności zmierzające do zachowania tego majątku. Gdy z powodztwem wystąpią oboje małżonkowie, po ich stronie zaistnieje jednak współuczestnictwo jednolite.

Zagadnienie legitymacji ma się jednak inaczej, gdy idzie o sprawy dotyczące majątku wspólnego, w których małżonkowie występują w procesie po stronie bierniej. Mowa więc o sprawach skierowanych przeciwko małżonkom. Sąd Najwyższy — jeszcze przed wejściem w życie KRiO — odnosząc się do omawianej problematyki, wskazał w jednym ze swoich orzeczeń:

Jeżeli zaś spór dotyczy składnika majątkowego współwłasności łącznej (a nie współwłasności w częściach ułamkowych), to nie jest możliwe uwzględnienie powodztwa tylko względem części jednego ze współuprawnionych małżonków, z tego zaś z kolei wynika, że oboje małżonkowie są uczestnikami koniecznymi postępowania [...]⁶.

Małżonkowie jako pozwani działają więc łącznie w sprawach dotyczących ich majątku wspólnego, a po ich stronie można mówić zarówno o współuczestnictwie koniecznym, jak i o współuczestnictwie jednolitym⁷. Myśl zaprezentowana przez

⁵ Ustawa z dnia 25 lutego 1964 roku — Kodeks rodzinny i opiekuńczy (tekst jedn. Dz.U. z 2023 r. poz. 2809 z późn. zm., dalej: KRiO).

⁶ Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 20 czerwca 1964 roku, I CR 635/63, Legalis nr 12115. Co prawda, omawiana sprawa dotyczyła ustalenia, że pozwany nie nabył własności nieruchomości na podstawie umowy, w której stroną kupującą byli pozwany i jego małżonka, niemniej myśl wyrażona przez Sąd Najwyższy ma charakter ogólny i można odnosić ją też do innych kategorii spraw. O specyfice spraw o ustalenie istnienia lub nieistnienia stosunku prawnego lub prawa będzie mowa w toku dalszych wywodów.

⁷ Za współuczestnictwem jednolitym opowiada się też G. Jędrejek, który wskazuje: „Odmienna sytuacja ma miejsce w przypadku współuczestnictwa biernego, czyli po stronie pozwanej, w razie sporu dotyczącego przedmiotu wchodzącego w skład majątku wspólnego małżonków. W powyższej sytuacji po stronie małżonków zachodzi zarówno współuczestnictwo materialne, jak i konieczne. [...] Wystąpi również współuczestnictwo jednolite, albowiem wyrok dotyczyć będzie niepodzielnie małżonków (art. 73 § 2 k.p.c.). Powyższy skutek jest następstwem wspólności łącznej obejmującej majątek wspólny małżonków, której istota polega na niemożności wyróżnienia udziałów w trakcie trwania wspólności (por. art. 35 k.r.o.)”. G. Jędrejek, [w:] G. Jędrejek, *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz aktualizowany*, 2019, LEX, art. 41.

Sąd Najwyższy pozostaje aktualna i wyraża pewną ogólną regułę, od której istnieją jednak wyjątki.

2.1. Sprawy windykacyjne

Osobnego omówienia warta jest, z uwagi na szerokie spektrum przypadków, a co za tym idzie — problemów praktycznych, które mogą tu zaistnieć, problematyka spraw windykacyjnych przeciwko małżonkom.

Artykuł 222 § 1 KC stanowi, że żądanie wydania rzeczy przysługuje właścicielowi wobec osoby, która włada faktycznie jego rzeczą. Sama treść przywołanego przepisu mogłaby sugerować, że wymagane jest skierowanie powództwa łącznie przeciwko wszystkim posiadaczom naruszającym prawo własności, a tym samym przeciwko obojgu małżonkom będącym współposiadaczami, a nieposiadającym tytułu do danej rzeczy.

O ile jednak przyjmuje się, że powództwo windykacyjne może zostać wytoczone wyłącznie przeciwko jednemu z posiadaczy rzeczy⁸, o tyle — z powodu istniejącej między małżonkami wspólności ustawowej i jej charakteru — nie może to dotyczyć przypadku małżonków posiadających rzecz wspólnie (to jest gdy posiadanie jest składnikiem majątku wspólnego małżonków). W sytuacji gdy właściciel dochodzi od małżonków wydania jego rzeczy, to musi skierować powództwo przeciwko obydwu małżonkom łącznie ze względu na obowiązujący pomiędzy nimi małżeński ustrój majątkowy. Po ich stronie występują legitymacja łączna i współuczestnictwo konieczne oraz jednolite.

Co równie istotne, jak pokazują przypadki występujące w praktyce sądowej, terminowe skierowanie powództwa przeciwko wszystkim posiadaczom naruszającym własność jest w pełni pożądane z perspektywy właściciela rzeczy poszukującego ochrony sądowej. Trzeba mieć na uwadze, że wytoczenie powództwa wyłącznie względem jednego z posiadaczy — abstrahując już od konsekwencji w postaci oddalenia powództwa przez brak pełnej legitymacji procesowej po stronie pozwanej, gdyby doszło do pozwania jednego tylko z małżonków — może okazać się niewystarczające i nie wywoła pożądanego skutku wobec niepozwanego posiadacza. Może to oznaczać w konsekwencji — przykładowo — że nie dojdzie względem niego do przerwania biegu zasiedzenia⁹. Pozwanie jednego

⁸ Zob. szerzej wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 11 maja 2021 roku, V ACa 47/21, Legalis nr 2595110, w którym zaznaczono: „W sprawach tego rodzaju po stronie biernej nie występuje ani legitymacja łączna, ani współuczestnictwo konieczne. Właściciele dochodzący ochrony petytoryjnej mogą bowiem dyskrejonalnie wskazać, których z wielu posiadaczy pozywają w takiej sprawie. Nie są zobligowani do pozywania ich wszystkich”.

⁹ Sąd Najwyższy w postanowieniu z dnia 3 kwietnia 2014 roku, V CSK 294/13, Legalis nr 1163699, wskazał: „[...] skoro zasiedzenie biegnie przeciwko właścicielowi i na rzecz samoistnego zindywidualizowanego posiadacza, to wytaczając powództwo windykacyjne tylko przeciwko określonemu posiadaczowi, właściciel manifestuje tym samym wolę ochrony swego prawa własności wyłącznie przeciwko pozwanemu w procesie wydobywczym posiadaczowi. Tym samym

tylko z posiadaczy rzeczy zmierzających do jej zasiedzenia, gdy władają oni razem całością takiej rzeczy, a nie jej wyodrębnionymi częściami — nawet jeśli nie są oni małżonkami — jest wobec tego niecelowe. W przypadku posiadaczy będących małżonkami drugi z nich jako współposiadacz samoistny danej rzeczy może wtedy skutecznie powołać się na zasiedzenie całości rzeczy, która ponadto stanie się składnikiem majątku wspólnego małżonków¹⁰. Podkreśla się, że małżonek współposiada majątek wspólny, wykonując uprawnienia płynące z praw majątkowych łącznych, wspólnych i niepodlegających żadnemu rozdzieleniu, a tym samym posiadanie samoistne rzeczy przez małżonków, odmiennie niż w wypadku współposiadania przez osoby niepołączone węzłem wspólności łącznej, musi być interpretowane jako realizowanie przez każdego z nich całości praw¹¹. Wydaje się jednak, wbrew przytoczonemu wyżej pogładowi, że także w przypadku wytoczenia powództwa windykacyjnego wobec jednego z posiadaczy — nawet gdy nie są oni małżonkami, ale wykonują posiadanie w taki sposób, że razem władają całością rzeczy, a nie jej wyodrębnionymi częściami — drugi z posiadaczy będzie mógł zasiedzieć prawo własności do całości rzeczy, a nie tylko udział w nim.

Analogicznie do powyższych należy potraktować sprawy, w których wynajmujący domaga się zwrotu przedmiotu najmu na podstawie art. 675 § 1 KC stanowiącego, że po zakończeniu najmu najemca obowiązany jest zwrócić rzecz w stanie niepogorszonym. Przepis ten, w przypadku gdy wynajmujący jest jednocześnie właścicielem rzeczy, jest alternatywą dla art. 222 § 1 KC¹². Po stronie pozwanych

spełnione zostają przesłanki przerwania biegu zasiedzenia w rozumieniu art. 175 KC w zw. z art. 123 § 1 pkt 1 KC wyłącznie w odniesieniu do posiadacza pozwanego w procesie windykacyjnym. Innymi słowy, jeżeli w postępowaniu windykacyjnym właściciel pozwał tylko jednego z małżonków pozostających w ustroju małżeńskiej wspólności majątkowej i w posiadaniu których znajduje się ta nieruchomości, to bieg zasiedzenia zostaje w ten sposób skutecznie przerwany przez właściciela tylko wobec małżonka pozwanego o wydanie nieruchomości”.

¹⁰ Zob. szerzej postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 11 sierpnia 2011 roku, I CSK 647/10, Legalis nr 458983. Zob. także postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 23 listopada 2012 roku, I CSK 257/12, Legalis nr 637496, w którym odniesiono się z kolei do problematyki nabycia prawa własności przez małżonka będącego jedynym posiadaczem samoistnym: „W orzecznictwie Sądu Najwyższego ugruntował się pogląd, zgodnie z którym nieruchomości nabyta w trakcie trwania wspólności ustawowej staje się składnikiem majątku wspólnego małżonków także w sytuacji, w której jej posiadaczem samoistnym był tylko jeden z małżonków i to zarówno wtedy, gdy okres jego posiadania prowadzącego do zasiedzenia mieścił się w czasie trwania wspólności ustawowej, jak wówczas, gdy przewidziany w art. 172 KC bieg terminu wymaganego do zasiedzenia rozpoczął się przed powstaniem wspólności, ale zakończył w czasie jej trwania (zob. uchwałę z dnia 28 lutego 1978 roku, III CZP 7/78, OSNCPI978, nr 9, poz. 153; oraz uzasadnienia postanowień: z dnia 22 sierpnia 2007 roku, III CSK 41/07, OSNC-ZD 2008, nr 3, poz. 69, z dnia 11 sierpnia 2011 roku, I CSK 647/10)”.

¹¹ Zob. szerzej postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 11 sierpnia 2011 roku, I CSK 647/10, Legalis nr 458983.

¹² Odnosnie do konkurencji obu roszczeń zob. szerzej J. Górecki, G. Matusik, [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, red. K. Osajda..., art. 675.

małżonków — gdy prawo najmu wchodziło w skład majątku wspólnego¹³ — również występują legitymacja łączna i współuczestnictwo konieczne oraz jednolite. Słowem wyjaśnienia wskazać tylko trzeba, że art. 675 § 1 KC, z uwagi na jego umiejscowienie, dotyczy najmu w ogólności, a nie tylko najmu lokalu.

Nieco odmiennie pod względem problematyki legitymacji i współuczestnictwa będą się kształtowały z kolei sprawy o eksmisję małżonków, gdy tytuł do lokalu przysługiwał jednemu z nich. W myśl art. 28¹ KRiO, jeżeli prawo do mieszkania przysługuje jednemu małżonkowi, to drugi małżonek jest uprawniony do korzystania z tego mieszkania w celu zaspokojenia potrzeb rodziny. Wskazuje się, że stosowanie tego przepisu jest niezależne od ustroju majątkowego obowiązującego między małżonkami, a jest on elementem pewnego podstawowego reżimu wyznaczającego stosunki majątkowe pomiędzy nimi¹⁴. Nie dotyczy więc on co prawda *stricto* instytucji majątku wspólnego — która jest przedmiotem naszego zainteresowania w toku niniejszych rozważań — niemniej i tak warto w tym miejscu odnieść się do zagadnienia legitymacji i współuczestnictwa we wskazanych sprawach o eksmisję.

Mianowicie, określając krąg podmiotowy strony biernej takiego procesu, uwzględnić trzeba brzmienie art. 15 ust. 1 ustawy o ochronie praw lokatorów¹⁵. Przepis ten zakłada obligatoryjne wezwanie do wzięcia udziału w sprawie w charakterze pozwanych osób, które w razie uwzględnienia powództwa mogą być obowiązane do opróżnienia lokalu. Osobą taką, w rozumieniu przywołanego przepisu, jest zatem drugi z małżonków mający tak zwany prawnorodzinny tytuł do lokalu. W konsekwencji uznaje się, że w sprawach tych po stronie biernej procesu wystąpi nie tylko współuczestnictwo konieczne¹⁶, lecz także jednolite¹⁷.

Co ważne — w orzecznictwie przyjmuje się, że współuczestnictwo konieczne i jednolite zachodzi również pomiędzy małżonkami pozwanymi o eksmisję, którzy nigdy nie mieli tytułu prawnego do zajmowanego lokalu (na przykład w postaci umowy najmu), gdy lokal ten służy zaspokojeniu potrzeb mieszkaniowych

¹³ Zob. szerzej art. 680¹ § 1 KC.

¹⁴ Zob. szerzej W. Borysiak, [w:] *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, red. J. Wierciński, Warszawa 2014, LEX, art. 28¹.

¹⁵ Ustawa z dnia 21 czerwca 2001 roku o ochronie praw lokatorów, mieszkaniowym zasobie gminy i o zmianie Kodeksu cywilnego (tekst jedn. Dz.U. z 2023 r. poz. 725).

¹⁶ Zob. szerzej uchwała Sądu Najwyższego z dnia 8 grudnia 2017 roku, III CZP 79/17, Legalis nr 1695657. Sąd Najwyższy uchwalił: „W sprawie z powództwa właściciela o nakazanie opróżnienia lokalu mieszkalnego pomiędzy byłym najemcą oraz osobami, których uprawnienie do zamieszkania w tym lokalu miało charakter pochodny od najemcy, oznaczonymi przez powoda zgodnie z art. 15 ust. 1 ustawy z dnia 21 czerwca 2001 roku o ochronie praw lokatorów, mieszkaniowym zasobie gminy i o zmianie Kodeksu cywilnego (Dz.U. z 2016 r. poz. 1610 ze zm.) jako pozwani, zachodzi współuczestnictwo konieczne po stronie pozwanej”.

¹⁷ Zob. szerzej wyrok Sądu Okręgowego w Kielcach z dnia 28 grudnia 2016 roku, II Ca 1324/16, Legalis nr 2049200.

rodziny¹⁸. Choć w tej sytuacji nie jest możliwe zastosowanie wprost art. 28¹ KRiO wobec jego jednoznacznego brzmienia, a jedynie — w naszej ocenie — w drodze analogii.

2.2. Sprawy o ustalenie istnienia lub nieistnienia stosunku prawnego lub prawa

Słowa komentarza wymagają również sprawy o ustalenie istnienia lub nieistnienia stosunku prawnego lub prawa. Sprawy te tworzą bardzo szeroki wachlarz przypadków, w których obrębie można wyróżnić wiele różnych sytuacji.

Przypomnijmy jeszcze ogólnie, że w sprawach tych — jak wskazuje się w piśmiennictwie fachowym — jako strony procesu powinny, co do zasady, występować wszystkie strony ustalanego stosunku prawnego lub wszystkie podmioty ustalanego prawa¹⁹. Legitymację bierną mają wobec tego przede wszystkim strony (podmioty) określonego stosunku prawnego lub prawa, co oznacza zarazem, że w sytuacji gdy stroną (podmiotem) wspomnianego stosunku lub prawa jest sam powód, to powinien on pozwać wszystkie pozostałe osoby²⁰.

W najnowszym orzecznictwie Sądu Najwyższego — na kanwie tak zwanych kredytów frankowych — przyjęto, że w sprawie przeciwko bankowi o ustalenie nieważności umowy kredytu nie zachodzi po stronie powodowej współuczestnictwo konieczne wszystkich kredytobiorców, a pozostali kredytobiorcy nie muszą występować też po stronie pozwanej²¹. Mogłoby to, przynajmniej *prima facie*, podawać w wątpliwość przytoczoną wcześniej myśl, że jako strony procesu o ustalenie istnienia lub nieistnienia stosunku prawnego lub prawa powinny występować wszystkie strony (podmioty) tego stosunku prawnego (prawa). Niemniej jednak zaprezentowane stanowisko nie oznacza w istocie wyłomu. Sąd Najwyższy słusznie wyjaśnił:

W sytuacji gdy z pozwem nie występują wszyscy dłużnicy z umowy kredytu, których sytuacja może być zróżnicowana podmiotowo i przedmiotowo, wówczas żądanie powinno dotyczyć ustalenia nieważności nie tyle (całej) umowy, co raczej wynikającego z umowy zobowiązania (czy też na przykład umowy w części obejmującej zobowiązanie konkretnego dłużnika — powoda, względnie stosunku prawnego łączącego z pozwanym) dłużnika (dłużników) występującego po

¹⁸ Zob. szerzej wyrok Sądu Okręgowego Warszawa-Praga w Warszawie z dnia 5 października 2021 roku, IV Ca 127/19, Legalis nr 2634442. Z uzasadnienia wyroku wynika przy tym, że sąd tezę o istnieniu współuczestnictwa koniecznego i jednolitego wyprowadził, odwołując się między innymi do treści przepisu art. 28¹ KRiO przewidującego prawo małżonka do korzystania z mieszkania, do którego prawo przysługuje drugiemu małżonkowi, w celu zaspokojenia potrzeb rodziny.

¹⁹ Zob. szerzej T. Szanciło, [w:] *Kodeks postępowania cywilnego*, t. 1. *Komentarz do art. 1–458*¹⁶, red. T. Szanciło..., art. 189 oraz I. Kunicki, [w:] *Kodeks postępowania cywilnego*, t. 1A. *Komentarz do art. 1–424*¹², red. A. Góra-Błaszczkowska, Warszawa 2020, Legalis, art. 189.

²⁰ Zob. szerzej T. Szanciło, [w:] *Kodeks postępowania cywilnego*, t. 1. *Komentarz do art. 1–458*¹⁶, red. T. Szanciło..., art. 189.

²¹ Zob. na przykład uchwała Sądu Najwyższego z dnia 26 października 2023 roku, III CZP 156/22, Legalis nr 3001165 oraz uchwała Sądu Najwyższego z dnia 19 października 2023 roku, III CZP 12/23, Legalis nr 2997005.

stronie powodowej. Nie rzutuje to bezpośrednio na status i ocenę zobowiązania pozostałych współdłużników, których sytuacja prawna i status może być odmienny [...] ²².

Przekładając powyższe rozważania na omawianą problematykę legitymacji małżonków, zaznaczyć trzeba, że będzie się ona kształtowała odmiennie w zależności od tego, co jest przedmiotem ustalenia w postępowaniu przed sądem.

Jako że powództwo o ustalenie — o czym była już mowa w pierwszej części opracowania — należy do czynności zachowawczych, to po stronie czynnej procesu wystarczający będzie udział jednego z małżonków, którego legitymacja wynika z art. 36 § 2 KRiO. Drugi małżonek, który co prawda jest stroną (podmiotem) stosunku prawnego (prawa), nie musi występować w sporze ani po stronie powodowej, ani po stronie pozwanej.

Z kolei w sprawie o ustalenie, że dana rzecz (prawo) wchodzi (bądź nie) w skład majątku wspólnego małżonków, pozwani winni zostać oboje małżonkowie ²³ — zgodnie z generalną zasadą, że małżonkowie jako pozwani działają łącznie w sprawach dotyczących ich majątku wspólnego. Zachodzi wtenczas po ich stronie współuczestnictwo konieczne i jednolite.

Gdy zaś powództwo pozostaje w związku ze stosunkiem prawnym (prawem), którego stroną (podmiotem) jest tylko jeden małżonek, to drugi z małżonków nie ma legitymacji biernej w sprawie ²⁴. Jeśli więc umowa została zawarta przez jednego z małżonków i choćby w jej treści wprost zastrzeżono, że małżonek nabywa określoną rzecz do majątku wspólnego, to pozew w sprawie — na przykład o ustalenie jej nieistnienia — powinien być skierowany wyłącznie przeciwko małżonkowi będącemu stroną rzeczowej umowy. W ślad za Sądem Najwyższym przytoczyć należy: „Małżonkowie są stroną czynności prawnej tylko wówczas, gdy oboje w czynności tej uczestniczą albo, gdy jej uczestnikiem jest jedno z małżonków, które działa jednakże również imieniem drugiego z małżonków, na podstawie udzielonego mu pełnomocnictwa” ²⁵. Co więcej, nawet jeśli drugi małżonek, w myśl art. 30 § 1 KRiO, byłby odpowiedzialny solidarnie za zobowiązanie zaciągnięte przez pierwszego z nich (to jest za zobowiązanie w sprawach wynikających z zaspokajania zwykłych potrzeb rodziny), to nie staje się on stroną stosunku prawnego, z którego wynika takie zobowiązanie ²⁶.

²² Uchwała Sądu Najwyższego z dnia 26 października 2023 roku, III CZP 156/22, Legalis nr 3001165.

²³ Przykładowo Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 17 kwietnia 1962 roku, 3 CR 808/61, Legalis nr 109853, przyjął, że Skarb Państwa ma interes prawny w ustaleniu, że według rzeczywistego stanu prawnego nieruchomości stanowią przedmiot wspólności ustawowej. Spór wynikał na tle braku możliwości zaspokojenia zobowiązania podatkowego z nieruchomości, dla których w księgach wieczystych jako właścicielka ujawniona została tylko małżonka dłużnika.

²⁴ Zob. szerzej E. Skowrońska-Bocian, [w:] *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, red. J. Wierciński..., art. 36.

²⁵ Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 8 września 1999 roku, I CKN 159/99, Legalis nr 503404.

²⁶ Zob. szerzej W. Borysiak, [w:] *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, red. J. Wierciński..., art. 30.

Ze względu na istotne odmienności sprawy ze skargi pauliańskiej oraz sprawy o zwrot przedmiotu odwołanej darowizny wymagają osobnego i szerszego omówienia. Poświęcone im są poniższe wywody, w których analizujemy sytuacje występowania małżonków po stronie zarówno biernej, jak i czynnej procesu — i to nie tylko zresztą w sprawach dotyczących ich majątku wspólnego. O ile przypadki, w których małżonkowie występują jako powodowie, były już zasadniczo przedmiotem rozważań zawartych w poprzedniej części opracowania, o tyle jednak — dla zachowania pewnej kompleksowości i z uwagi na występujące różnice — pozwolimy sobie na odniesienie się także do tej kwestii na łamach niniejszego artykułu.

3. Małżonkowie jako strona procesu pauliańskiego

Przypomnieć na samym wstępie trzeba, że w myśl art. 531 § 1 KC uznanie za bezskuteczną czynności prawnej dłużnika dokonanej z pokrzywdzeniem wierzycieli następuje w drodze powództwa lub zarzutu przeciwko osobie trzeciej, która wskutek tej czynności uzyskała korzyść majątkową.

Interesujące pod kątem prowadzonej przez nas analizy są następujące przypadki spraw ze skargi pauliańskiej:

- a. zaskarżenie czynności prawnej, której stroną byli oboje małżonkowie;
- b. zaskarżenie czynności prawnej, której stroną był jeden z małżonków, choćby korzyść majątkowa weszła do majątku wspólnego małżonków;
- c. zaskarżenie czynności prawnej krzywdzącej małżonków (lub jednego z nich) jako wierzycieli.

Ad a.

Pierwszym przypadkiem wymagającym omówienia jest sytuacja, gdy małżonkowie pozostający w ustroju wspólności ustawowej uzyskali korzyść majątkową wskutek czynności prawnej, której byli stroną, dokonanej z pokrzywdzeniem wierzycieli, a wierzyciel żąda uznania tej czynności za bezskuteczną w stosunku do niego.

Sąd Najwyższy uchwalił: „Małżonkowie są współuczestnikami koniecznymi po stronie pozwanej, jeżeli byli stroną umowy darowizny dokonanej na ich rzecz przez dłużnika i zaskarżonej przez wierzyciela (art. 527 KC), a przedmiot darowizny wszedł do ich majątku wspólnego”²⁷. U podstaw stanowiska Sądu Najwyższego legło z kolei założenie, że status osoby trzeciej w rozumieniu art. 531 § 1 KC może mieć kilka osób, ale wierzyciel uzyskuje jedno roszczenie materialnoprawne przeciwko stronie krzywdzącej czynności prawnej o uznanie jej za bezskuteczną wobec niego²⁸.

²⁷ Uchwała Sądu Najwyższego z dnia 17 stycznia 2013 roku, III CZP 100/12, Legalis nr 551715.

²⁸ Zob. szerzej *ibidem*.

Na marginesie odnotować należy ważną konsekwencję przyjęcia stanowiska o współuczestnictwie koniecznym małżonków w procesie pauliańskim. Mianowicie — na co słusznie zwrócił uwagę Sąd Najwyższy — wielość podmiotów tworzących „stronę trzecią” w rozumieniu art. 531 § 1 KC oznacza, że konieczne jest ustalenie subiektywnych przesłanek roszczenia pauliańskiego (to jest wiedzy o działaniu przez dłużnika ze świadomością pokrzywdzenia wierzycieli) indywidualnie w stosunku do każdego z tych podmiotów²⁹.

W analizowanym przypadku po stronie małżonków mamy więc do czynienia z legitymacją łączną — powództwo może zostać wytoczone przeciwko obojgu małżonkom łącznie. Współuczestnictwo małżonków w procesie ma zaś nie tylko charakter współuczestnictwa koniecznego, jak podkreślił to Sąd Najwyższy, lecz także współuczestnictwa jednolitego. Wyrok musi dotyczyć niepodzielnie wszystkich współuczestników — wobec każdego z nich musi wszak zapaść rozstrzygnięcie o takiej samej (jednolitej) treści. Skoro status osoby trzeciej w rozumieniu art. 531 § 1 KC przysługuje obydwu małżonkom, to nie jest dopuszczalna sytuacja, w której sąd uwzględniłby powództwo pauliańskie tylko w stosunku do jednego z nich, a wobec drugiego je oddalił.

O ile zatem uchwała Sądu Najwyższego dotyczyła wprost przypadku dokonania krzywdzącej czynności prawnej przez małżonków i wejścia w jej skutek określonego przedmiotu do ich majątku wspólnego, o tyle jednak wymóg łącznego występowania małżonków w procesie trzeba odnieść również do przypadku, gdy taki przedmiot wszedłby — w następstwie czynności fraudacyjnej — do majątków osobistych małżonków na zasadzie wspólności w częściach ułamkowych. Uznanie za bezskuteczną czynności prawnej dłużnika dokonanej z pokrzywdzeniem wierzycieli następuje — stosownie do art. 531 § 1 KC — w drodze powództwa przeciwko osobie trzeciej. Przymiot osoby trzeciej należy więc przypisać obojgu małżonkom jako stronie krzywdzącej czynności prawnej i nie ma przy tym znaczenia rozróżnienie, czy skutkiem tej czynności było wzbogacenie ich majątku wspólnego czy też majątków osobistych.

Ponadto w naszej ocenie myśl ta powinna zostać odniesiona do każdego przypadku, w którym kilka osób występuje jako strona (jednej) krzywdzącej czynności prawnej (a zatem nie tylko do sytuacji, gdy są nią małżonkowie). Podmioty te łącznie są „osobą trzecią” w rozumieniu art. 531 § 1 KC. W konsekwencji w tego typu sprawach ze skargi pauliańskiej zawsze mamy do czynienia ze współuczestnictwem koniecznym i jednolitym po stronie biernej.

Ad b.

Odmienne przedstawiała się będzie sytuacja, w której stroną czynności prawnej dokonanej z pokrzywdzeniem wierzycieli, był jeden z małżonków, nawet jeśli wynikała z tej czynności korzyść majątkowa weszła do majątku wspólnego małżonków.

²⁹ Zob. szerzej *ibidem*.

Wówczas, jak przyjął Sąd Najwyższy, legitymowanym biernie w procesie jest ten z małżonków, który był stroną czynności fraudacyjnej³⁰. Wskazuje się, że kwestionowanie czynności prawnej w drodze powództwa pauliańskiego może wszak odnosić się tylko do stron tej czynności, a nie do osób, które nie brały w niej udziału³¹. Oznacza to, że drugi z małżonków — niebędący stroną czynności prawnej — nie ma legitymacji biernej do występowania w takiej sprawie.

Ad c.

Ostatnim z przypadków wymagających omówienia w ramach problematyki powództwa pauliańskiego jest ten, w którym to małżonkowie występują po stronie czynnej procesu. Chodzi więc o sytuację, gdy małżonkowie (lub jeden z nich) są wierzycielami pokrzywdzonymi przez czynność fraudacyjną dłużnika.

Jeżeli wierzytelność — podlegająca ochronie w drodze powództwa pauliańskiego — jest składnikiem majątku wspólnego, to w naszej ocenie każdy z małżonków może samodzielnie dochodzić przed sądem uznania krzywdzącej czynności prawnej za bezskuteczną. Roszczenie w tym zakresie również wchodzi bowiem w skład tego majątku, co oznacza — po myśli art. 36 § 2 KRiO — że każdy z małżonków ma własną legitymację procesową do działania przed sądem.

4. Małżonkowie jako strona procesu o zwrot przedmiotu odwołanej darowizny

Rozpatrując sprawy o zwrot przedmiotu odwołanej darowizny, należy wyróżnić następujące sytuacje, z którymi można mieć do czynienia na ich gruncie:

- a. odwołanie darowizny dokonanej na rzecz obojga małżonków;
- b. odwołanie darowizny dokonanej na rzecz choćby tylko jednego z małżonków, gdy przedmiot darowizny na mocy postanowień umowy darowizny wszedł do majątku wspólnego małżonków;
- c. odwołanie darowizny dokonanej na rzecz jednego z małżonków, gdy przedmiot darowizny na mocy postanowień umowy majątkowej rozszerzającej wspólność wszedł do majątku wspólnego małżonków;
- d. odwołanie darowizny dokonanej przez małżonków z ich majątku wspólnego.

Ad a.

Przedmiot darowizny dokonanej na rzecz obojga małżonków — gdy jednocześnie strony umowy nie postanowią o włączeniu darowanego przedmiotu do majątku objętego wspólnością ustawową — jest współwłasnością małżonków w częściach ułamkowych. Przedmioty majątkowe nabyte przez darowiznę należą bowiem do majątku osobistego każdego z małżonków w braku odmiennego postanowienia stron (art. 33 pkt 2 KRiO).

³⁰ Zob. szerzej uchwała Sądu Najwyższego z dnia 21 marca 2001 roku, III CZP 1/01, Legalis nr 49524.

³¹ Zob. szerzej *ibidem*.

Niemniej w takim przypadku darczyńca po odwołaniu darowizny, domagając się przed sądem zwrotnego przeniesienia prawa własności danego przedmiotu (ściślej: zobowiązania do złożenia oświadczenia woli o przeniesieniu prawa własności), nie musi pozywać obydwu małżonków. To od woli darczyńcy zależy, czy będzie dochodził zwrotu „całości” prawa własności czy też wyłącznie udziału w tym prawie od któregoś z małżonków. Nawet w przypadku równoczesnego pozwania obydwu małżonków nie możemy jednak mówić o legitymacji łącznej. Po ich stronie nie będziemy mieli także do czynienia ze współuczestnictwem koniecznym i jednolitym, a jedynie ze współuczestnictwem formalnym. Wydany w sprawie wyrok nie będzie musiał dotyczyć ich niepodzielnie z uwagi na konieczność oceny wystąpienia przesłanek odwołania darowizny w stosunku do każdego z nich z osobna — przy czym mogą one być oparte na odmiennych okolicznościach faktycznych — a także ze względu na fakt, że w sprawie chodzi o udziały wchodzące w skład majątków osobistych małżonków.

W związku z powyższym nie można również wykluczyć sytuacji, w której darczyńca zdecyduje się na pozwanie obydwu małżonków w dwóch osobnych postępowaniach.

Ad b.

Strony umowy darowizny mogą jednak postanowić, że przedmiot darowizny — choćby ta była dokonywana na rzecz jednego z małżonków — wejdzie do majątku wspólnego małżonków.

Przyjmuje się, że w takiej sytuacji drugiemu z małżonków — niebędącemu stroną umowy darowizny — również przysługuje przymiot obdarowanego, a odwołanie darowizny z powodu rażącej niewdzięczności może być dokonane w stosunku tylko do jednego z małżonków, w tym także w stosunku do tego, który w ogóle nie był stroną umowy³². Natomiast w razie odwołania darowizny w stosunku do jednego z obdarowanych małżonków rzecz darowana staje się przedmiotem współwłasności obojga małżonków w częściach równych — skutkiem odwołania darowizny jest wszak ustanie co do przedmiotu darowizny wspólności ustawowej — a darczyńca może żądać przeniesienia na niego udziału należącego do małżonka, wobec którego darowiznę odwołał³³. Konsekwencją wyłączenia

³² Zob. szerzej uchwała (pełnego składu Izby Cywilnej) Sądu Najwyższego z dnia 28 września 1979 roku, III CZP 15/79, Legalis nr 21673.

³³ Zob. szerzej *ibidem*. Zob. także uchwała (pełnego składu Izby Cywilnej) Sądu Najwyższego z dnia 31 marca 2016 roku, III CZP 72/15, Legalis nr 1419370 oraz uchwała Sądu Najwyższego z dnia 18 lutego 1969 roku, III CZP 133/68, Legalis nr 13847. Odmienne stanowisko Sąd Najwyższy zaprezentował jednak między innymi w postanowieniu z dnia 15 lutego 2012 roku, I CSK 284/11, Legalis nr 478632, wskazując w nim: „Ze względu na brzmienie art. 898 § 2 KC i stosowanie przepisów o bezpodstawnym wzbogaceniu (art. 405 i nast. KC) należy przyjąć, że w razie odwołania darowizny w stosunku do jednego małżonka jako rażąco niewdzięcznego, albo w stosunku do obojga małżonków, którym zarzuca się niewdzięczność, ale egzekwowania obowiązków

przedmiotu darowizny ze wspólności ustawowej (to jest przejścia przedmiotu darowizny z majątku wspólnego do majątków osobistych małżonków) jest więc to, że darczyńca — domagając się przed sądem przeniesienia na siebie udziału we współwłasności należącego do małżonka, wobec którego darowizna została odwołana — powinien pozwać tylko tego małżonka. W tym przypadku małżonkom nie przysługuje legitymacja łączna i nie występuje po ich stronie współuczestnictwo (ani tym bardziej współuczestnictwo konieczne).

Przyjąć trzeba, że podobnie będzie się kształtowała sytuacja, w której odwołanie darowizny z powodu rażącej niewdzięczności nastąpiłoby w stosunku do obu małżonków. Odwołanie takie nie musi przy tym nastąpić równocześnie w tym samym czasie wobec obu obdarowanych małżonków. Także należy tutaj sięgnąć po konstrukcję współwłasności w częściach równych. Uważamy, że obowiązek zwrotu przedmiotu darowizny nie obciążałby łącznie małżonków, a co za tym idzie, darczyńca mógłby zdecydować przeciwko komu i w jakim czasie wytoczyć stosowne powództwo. W omawianym przypadku będzie można mówić co najwyżej o współuczestnictwie formalnym po stronie pozwanych razem małżonków.

Ad c.

Kolejnym przypadkiem, który wymaga odnotowania, jest odwołanie darowizny z powodu rażącej niewdzięczności obdarowanego, gdy jej przedmiot, na mocy postanowień umowy majątkowej rozszerzającej wspólność, wszedł po dokonaniu darowizny do majątku wspólnego małżonków.

Sąd Najwyższy słusznie uznał, że w sytuacji gdy „[...] powodem odwołania darowizny jest rażąca niewdzięczność względem darczyńcy, to powód ten uzasadnia odwołanie darowizny wyłącznie wówczas, gdy niewdzięczności dopuścił się obdarowany”³⁴.

Ponadto Sąd Najwyższy przyjął — odwołując się do brzmienia art. 898 § 2 zd. 1 KC w zw. z art. 407 KC — że obdarowany małżonek, zawierając umowę majątkową rozszerzającą wspólność ustawową o przedmiot darowizny dokonanej na jego rzecz i wchodzącej w skład jego majątku osobistego, rozporządza bezpłatnie tym przedmiotem na rzecz „osoby trzeciej” (to jest na rzecz innej masy majątkowej — majątku wspólnego), co oznacza, że do zwrotu przedmiotu darowizny obowiązani są oboje małżonkowie jako podmioty prawa własności masy majątkowej, w której skład wszedł ten przedmiot³⁵. Ze stosowanego odpowiednio przepisu art. 407 KC wynika przy tym, że nie ma żadnego znaczenia, czy rozporządzając przedmiotem

wynikających z oświadczenia o odwołaniu tylko w stosunku do jednego z małżonków, iż darczyńca ma wyłącznie roszczenie o świadczenie pieniężne, a nie roszczenie o powrotne przeniesienie własności w postaci udziału w dotychczasowej wspólności majątkowej małżeńskiej (art. 405 *in fine*). Połowa wartości darowanej nieruchomości stanowi — co do zasady — wysokość wzbogacenia należnego do zwrotu darczyńcy przez niewdzięcznego małżonka”.

³⁴ Uchwała Sądu Najwyższego z dnia 15 stycznia 1992 roku, III CZP 142/91, Legalis nr 27572.

³⁵ Zob. szerzej *ibidem*.

darowizny, obdarowany małżonek i jego współmałżonek działali w dobrej czy też w złej wierze (to jest czy wystąpiło już zdarzenie uzasadniające odwołanie darowizny)³⁶.

W procesie po stronie pozwanych małżonków występuje wtedy współuczestnictwo jednolite i konieczne³⁷.

Ad d.

Omówione powyżej przykłady dotyczyły sytuacji, gdy darowizna następowała na rzecz małżonków lub jednego z nich. Pod kątem interesującej nas problematyki legitymacji procesowej należy poruszyć także te stany faktyczne, w których to darowizna dokonywana jest z majątku wspólnego małżonków na rzecz osoby trzeciej.

Uznaje się, że darowizna przedmiotu objętego wspólnością ustawową dokonana przez oboje małżonków może być odwołana w razie rażącej niewdzięczności obdarowanego w stosunku do jednego z darczyńców — bez zgody drugiego z nich — nawet gdy darczyńcy nadal pozostają we wspólności ustawowej³⁸. Jednocześnie przyjmuje się, że darczyńcy odwołującemu darowiznę przysługują legitymacja do wystąpienia z powództwem o zwrot przedmiotu darowizny w odpowiedniej części³⁹. W analizowanym przypadku małżonkom nie przysługuje więc legitymacja łączna i nie występuje po ich stronie żadna z form współuczestnictwa w sporze wymagająca ich łącznego udziału.

Na uwadze mieć też należy, że na skutek odwołania darowizny jej przedmiot (ani udział w nim) nie wejdzie z powrotem do majątku wspólnego⁴⁰. Sąd Najwyższy wyjaśnił zaś:

w rozważanym stanie faktycznym na skutek odwołania darowizny z powodu rażącej niewdzięczności powstaje w zakresie odpowiedniej części przedmiotu darowizny współwłasność w częściach ułamkowych między obdarowanym i darczyńcą, który skutecznie odwołał darowiznę⁴¹.

Odmienne jednak trzeba potraktować sytuację, w której darowiznę odwołali-by (równocześnie) oboje małżonkowie — wtedy też przedmiot darowizny w razie

³⁶ Zob. szerzej *ibidem*.

³⁷ *Ibidem*.

³⁸ Zob. szerzej uchwała Sądu Najwyższego z dnia 10 sierpnia 1988 roku, III CZP 67/88, Legalis nr 26378. Sąd Najwyższy stwierdził przy tym: „Odwołanie darowizny w takich okolicznościach może być skuteczne tylko w takim zakresie, w jakim odwołującemu darowiznę przypada udział we wspólności małżeńskiej majątkowej po jej ustaniu”.

³⁹ Zob. szerzej *ibidem*.

⁴⁰ Zob. szerzej *ibidem*.

⁴¹ *Ibidem*. Sąd Najwyższy w przywołanej uchwale nie wyjaśnia jednak precyzyjnie — przechodząc nad tym do porządku dziennego — czy współwłasność w częściach ułamkowych powstaje już na skutek samego złożenia oświadczenia o odwołaniu darowizny czy też dopiero w wyniku zwrotnego przeniesienia na darczyńcę odpowiedniego udziału w przedmiocie darowizny. Biorąc pod uwagę, że odwołanie darowizny, co do zasady, nie stwarza skutków rzeczowych, a jedynie obligacyjne, należałoby się raczej opowiedzieć za koncepcją zakładającą powstanie współwłasności w następstwie przeniesienia na darczyńcę udziału w danym przedmiocie.

jego zwrotu znajdzie się ponownie w majątku wspólnym⁴². Przypadek ten jest też o wiele bardziej skomplikowany, gdy idzie o zagadnienie legitymacji do wystąpienia z powództwem o zwrot przedmiotu darowizny. W poprzedniej części opracowania wskazywaliśmy, że zgodnie z art. 36 § 2 KRiO każdy z małżonków może samodzielnie zarządzać majątkiem wspólnym, a majątek ten obejmuje „przedmioty majątkowe”, przez co rozumie się między innymi wszelkie prawa majątkowe. W naszej ocenie już samo roszczenie o zwrotne przeniesienie przedmiotu odwołanej darowizny jest składnikiem tego majątku. Oznacza to w konsekwencji, że legitymacja procesowa do wytoczenia stosownego powództwa w tym zakresie przysługuje samodzielnie każdemu z małżonków. Tym samym oboje małżonkowie nie muszą łącznie występować po stronie czynnej w procesie. Niemniej jednak sąd nie mógłby uwzględnić takiego powództwa (to jest w niezmienionym kształcie) w razie uznania, że przesłanki odwołania darowizny nie wystąpiły po stronie każdego z małżonków z osobna. Zarazem w sytuacji, w której z powództwem o zwrot przedmiotu darowizny do majątku wspólnego wystąpią oboje małżonkowie, po ich stronie zaistnieje współuczestnictwo jednolite, gdyż wydany w sprawie wyrok będzie musiał dotyczyć ich niepodzielnie. Nie jest możliwe uwzględnienie powództwa jedynie w części dotyczącej jednego z małżonków.

Zakończenie

Fakt, że zagadnienie legitymacji małżonków, a także występującego po ich stronie współuczestnictwa, nie wynika wprost z regulacji prawnych, wywołuje wiele problemów praktycznych i teoretycznych, o czym świadczą bogate — częstokroć wzajemnie sprzeczne — wypowiedzi orzecznictwa i nauki w tym przedmiocie. Naszym celem były dokonanie syntetycznej analizy dotychczasowego stanu wiedzy i przedstawienie — na łamach obu części artykułu — usystematyzowanych informacji o legitymacji procesowej w poszczególnych rodzajach spraw, z uwzględnieniem naszych uwag i wątpliwości.

Podsumowując prowadzone rozważania, zauważyć należy, że w zależności od tego, czy małżonkowie występują po stronie czynnej czy biernej procesu, zupełnie odmiennie może kształtować się kwestia ich legitymacji procesowej w danej kategorii spraw. I tak dla przykładu w sprawach dotyczących majątku wspólnego zasadniczo każdy z małżonków może samodzielnie wytoczyć stosowne powództwo, podczas gdy po stronie pozwanej małżonkowie powinni działać już łącznie.

⁴² Zob. szerzej *ibidem*. Sąd Najwyższy wskazał w tym zakresie: „Okoliczność, że przedmiot darowizny objęty był przedtem małżeńską wspólnością majątkową małżonków darczyńców, nie przesądza w sposób pozytywny tego, że na skutek odwołania darowizny miałaby być restytuowana wspólność majątkowa. Z chwilą bowiem wyjścia przedmiotu darowizny z majątkowej wspólności małżeńskiej ustaje reżym wspólności, chyba że chodziłoby o sytuację (która nie występuje w niniejszej sprawie), w której oboje darczyńcy połączyli majątkową wspólnością małżeńską odwołując darowiznę z powodu rażącej niewdzięczności”.

Bibliografia

Orzecznictwo

- Uchwała Sądu Najwyższego z dnia 26 października 2023 roku, III CZP 156/22, Legalis nr 3001165.
 Uchwała Sądu Najwyższego z dnia 19 października 2023 roku, III CZP 12/23, Legalis nr 2997005.
 Wyrok Sądu Okręgowego Warszawa-Praga w Warszawie z dnia 5 października 2021 roku, IV Ca 127/19, Legalis nr 2634442.
 Wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 11 maja 2021 roku, V ACa 47/21, Legalis nr 2595110.
 Uchwała Sądu Najwyższego z dnia 8 grudnia 2017 roku, III CZP 79/17, Legalis nr 1695657.
 Wyrok Sądu Okręgowego w Kielcach z dnia 28 grudnia 2016 roku, II Ca 1324/16, Legalis nr 2049200.
 Uchwała (pełnego składu Izby Cywilnej) Sądu Najwyższego z dnia 31 marca 2016 roku, III CZP 72/15, Legalis nr 1419370.
 Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 3 kwietnia 2014 roku, V CSK 294/13, Legalis nr 1163699.
 Uchwała Sądu Najwyższego z dnia 17 stycznia 2013 roku, III CZP 100/12, Legalis nr 551715.
 Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 23 listopada 2012 roku, I CSK 257/12, Legalis nr 637496.
 Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 15 lutego 2012 roku, I CSK 284/11, Legalis nr 478632.
 Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 11 sierpnia 2011 roku, I CSK 647/10, Legalis nr 458983.
 Uchwała Sądu Najwyższego z dnia 21 marca 2001 roku, III CZP 1/01, Legalis nr 49524.
 Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 8 września 1999 roku, I CKN 159/99, Legalis nr 503404.
 Uchwała Sądu Najwyższego z dnia 15 stycznia 1992 roku, III CZP 142/91, Legalis nr 27572.
 Uchwała Sądu Najwyższego z dnia 10 sierpnia 1988 roku, III CZP 67/88, Legalis nr 26378.
 Uchwała (pełnego składu Izby Cywilnej) Sądu Najwyższego z dnia 28 września 1979 roku, III CZP 15/79, Legalis nr 21673.
 Uchwała Sądu Najwyższego z dnia 18 lutego 1969 roku, III CZP 133/68, Legalis nr 13847.
 Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 20 czerwca 1964 roku, I CR 635/63, Legalis nr 12115.
 Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 17 kwietnia 1962 roku, 3 CR 808/61, Legalis nr 109853.

Literatura

- Borysiak W., [w:] *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, red. J. Wierciński, Warszawa 2014, LEX, art. 28¹.
 Borysiak W., [w:] *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, red. J. Wierciński, Warszawa 2014, LEX, art. 30.
 Dubis W., [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, red. E. Gniewek, P. Machnikowski, Warszawa 2021, Legalis, art. 380.
 Górecki J., Matusik G., [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, red. K. Osajda, Warszawa 2023, Legalis, art. 675.
 Jędrejek G., [w:] G. Jędrejek, *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz aktualizowany*, 2019, LEX, art. 41.
 Kunicki I., [w:] *Kodeks postępowania cywilnego*, t. 1A. *Komentarz do art. 1–424*¹², red. A. Góra-Błaszczkowska, Warszawa 2020, Legalis, art. 189.
 Lackoroński B., [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, red. K. Osajda, Warszawa 2023, Legalis, art. 380.
 Olczak-Dąbrowska D., [w:] *Kodeks postępowania cywilnego*, t. 1. *Komentarz do art. 1–458*¹⁶, red. T. Szanciło, Warszawa 2023, Legalis, art. 72.
 Skowrońska-Bocian E., [w:] *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, red. J. Wierciński, Warszawa 2014, LEX, art. 36.
 Szanciło T., [w:] *Kodeks postępowania cywilnego*, t. 1. *Komentarz do art. 1–458*¹⁶, red. T. Szanciło, Warszawa 2023, Legalis, art. 189.
 Zawada K., [w:] *Kodeks cywilny*, t. 1. *Komentarz do art. 1–449*¹⁰, red. K. Pietrzykowski, Warszawa 2020, Legalis, art. 380.